

УДК 378.046:821

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2025-5\(224\)-38-46](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2025-5(224)-38-46)

ДЕГТЯРЬОВА ГАЛИНА АНАТОЛІЇВНА,

докторка педагогічних наук, завідувачка кафедри методики навчання мов і літератури,
Комунальний вищий навчальний заклад

«Харківська академія неперервної освіти», м. Харків, Україна

Halyna Dehtiarova,

Doctor of Pedagogical Sciences, Head of Methods
of Teaching Languages and Literature Department,

Kharkiv Academy of Postgraduate Education, Kharkiv, Ukraine

E-mail: metukrlit@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-8588-6098>

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ ДО ВИКЛАДАННЯ ІНТЕГРОВАНИХ КУРСІВ: ДОСВІД ППО

А Розглянуто проблему підготовки вчителів мовно-літературної галузі до викладання «Інтегрованого курсу літератур (української та зарубіжної)». Виявлено, що більшість філологів не готові до цього через брак відповідної методики і недостатню обізнаність. Схарактеризовано розроблений і впроваджений у Харківській академії неперервної освіти п'ятиетапний алгоритм поступової підготовки вчителів: мотиваційний, входження, занурення, глибоке та повне занурення. Проаналізовано освітні програми підвищення кваліфікації, що забезпечують реалізацію цих етапів. Приділено увагу розвитку компетентності «А2.3. Здатність здійснювати інтегроване навчання», необхідної для розв'язання означеної проблеми. Апробація алгоритму показала позитивну динаміку зростання мотивації та готовності вчителів до впровадження інтегрованих курсів, що дозволило дійти висновку про ефективність запропонованого алгоритму. У перспективі – розроблення освітньої програми для завершального етапу підготовки вчителів до викладання інтегрованого курсу в старшій школі.

Ключові слова: інтегрований курс літератур; післядипломна педагогічна освіта; мовно-літературна освітня галузь; професійна підготовка вчителів; алгоритм поступової підготовки вчителів; освітня програма

TRAINING LANGUAGE AND LITERATURE TEACHERS FOR TEACHING INTEGRATED COURSES: EXPERIENCE OF POSTGRADUATE TEACHER EDUCATION

С The current problem of preparing teachers in the linguistic and literary educational field for teaching an integrated course of literatures (Ukrainian and Foreign) in the context of implementing the New Ukrainian School Concept is examined. It has been established that most philologist teachers do not have adequate training for integrated teaching, particularly due to the lack of appropriate methodology in the content of pedagogical education. Based on the analysis of teacher survey results and personal experience, a five-stage algorithm for the phased preparation of teachers for teaching integrated courses has been developed and is being implemented at the Kharkiv Academy of Postgraduate Education: motivational-propaedeutic, entry, immersion, deep immersion, and full immersion. The educational programs for teacher professional development that ensure each stage of the algorithm have been thoroughly analyzed, and their content emphases have been determined. Attention is paid to the development of the competence "A2.3. Ability to carry out integrated learning for students" as a key component of subject-methodological competence, which is characterized in the Professional Standard of a General Secondary Education Institution Teacher. The results of the algorithm's pilot implementation show a positive trend in the growth of teachers' motivation and readiness to implement integrated courses, which is confirmed by survey data and feedback from participants. It is concluded that the proposed algorithm for the phased preparation of teachers for teaching integrated courses is effective, and the following prospects are outlined – the development of an educational program for the implementation of the final stage of teacher preparation for teaching an integrated course in specialized senior high school.

Keywords: integrated literature course; postgraduate pedagogical education; language and literary educational field; professional teacher training; phased teacher preparation algorithm; educational program

Актуальність проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими практичними завданнями. У контексті реформування української освіти, що відбувається відповідно до Концепції Нової української школи (2016) [4], Закону України «Про освіту» (2017) [3] та Державного

стандарту базової середньої освіти (2020) [2], особливого значення набуває впровадження інтегрованого підходу до навчання, який є однією з інновацій Нової української школи, спрямованих на формування цілісного світогляду учнів, розвиток їхніх ключових компетентностей, критичного

мислення, здатності до аналізу, порівняння та осмислення інформації в широкому культурному контексті. Це потребує оновлення змісту освіти й методичних підходів до викладання інтегрованих курсів на основі компетентнісного підходу, застосування діяльнісних методів навчання, формування ключових компетентностей і наскрізних умінь у здобувачів освіти. У зв'язку з цим постає потреба в науковому супроводі процесу підготовки педагогічних працівників до впровадження інновацій Нової української школи, зокрема вчителів мовно-літературної освітньої галузі. Для них це означає необхідність підвищення фахової підготовки для викладання на основі інтегративного підходу, що вимагає від них засвоєння змісту всіх відповідних дисциплін.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій дозволив констатувати широкий інтерес наукової спільноти до вивчення проблеми інтеграції в освітньому просторі. Питання підготовки майбутніх учителів у педагогічних вишах до викладання інтегрованих курсів піднімалися в працях І. Большакової, І. Войтовича, О. Войтович, О. Савченко, Н. Сінопальнікової, О. Сороколіти, Г. Михайлишин, А. Юхимчука та ін. Підготовці вчителів-предметників у закладах післядипломної педагогічної освіти до реалізації інтегрованого навчання присвятили свої дослідження Н. Богданець-Білокаленко, О. Фідкевич, Л. Васильченко, Л. Масол, О. Пометун, М. Тишковець та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. Сучасний учитель-філолог має володіти не лише глибокими знаннями з української та зарубіжної літератур, української мови, а й розуміти принципи інтеграції змісту, володіти сучасними методиками викладання, бути здатним до творчої трансформації навчального матеріалу з урахуванням вікових особливостей учнів. Це вказує на те, що ефективне викладання інтегрованих курсів потребує відповідної підготовки вчителів-словесників, однак цьому питанню в педагогічних вишах нині приділяється недостатньо уваги, про що свідчать результати вивчення рівня готовності вчителів-філологів до викладання інтегрованих мовно-літературних курсів. Так, під час опитування вчителів української мови та літератури, зарубіжної літератури було встановлено, що 69,8% респондентів зазнає труднощів, зокрема через недостатнє розуміння педагогічних технологій інтеграції та через брак знань методики викладання інтегрованих курсів, оскільки не отримали їх у педагогічному виші. Необхідно зазначити, що фахова підготовка майбутніх учителів і досі здійснюється окремо за галузями наук і фактично не передбачає міждисциплінарних курсів чи навчальних модулів, які б, щонайменше, розкривали зміст цілісної мовно-літературної освіти у школі і дозволили подолати ізольоване викладання навчальних предметів. Це дає підстави вважати, що вчителі потребують як системної методичної підготовки до реалізації інтегрованого навчання, так і відповідних науково-методичних рекомендацій і посібників з означеного питання [5].

Крім того, запит від учителів на підготовку для викладання інтегрованих курсів поволі зростає, тому розв'язання

проблеми підготовки вчителів мовно-літературної галузі до викладання інтегрованих курсів є вкрай актуальним і потребує системного аналізу як на рівні теоретичної бази, так і в практичному вимірі.

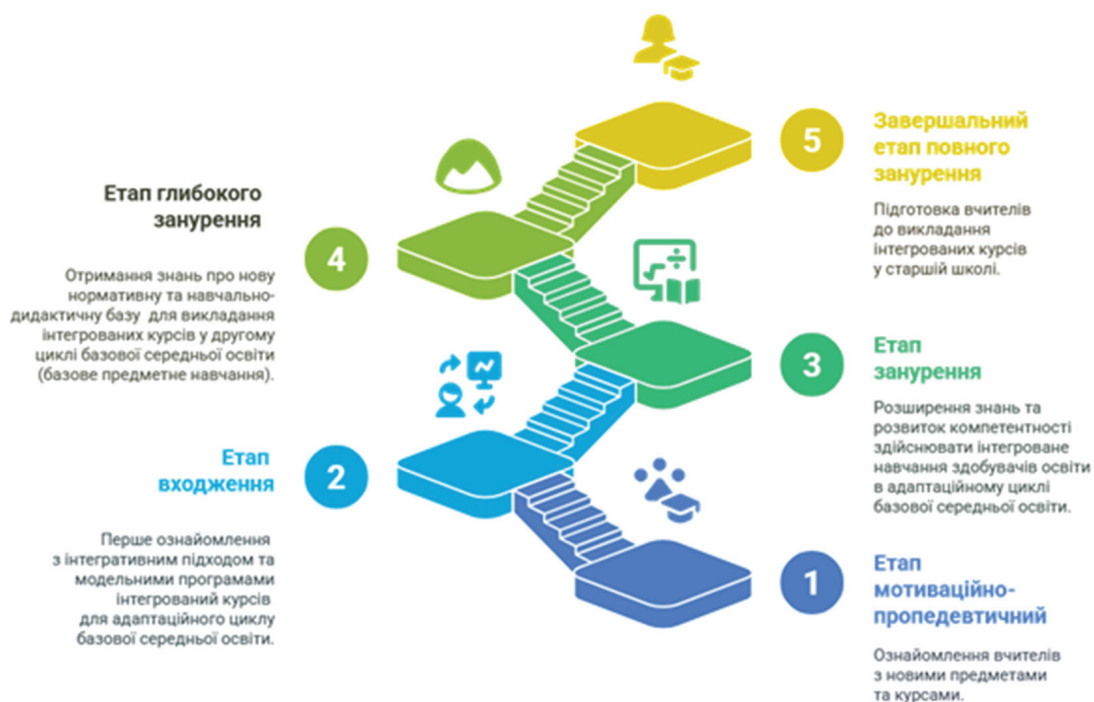
У 2020 році на запитання щодо того, як готуватимуть учителів до викладання інтегрованих курсів, МОН відповіло, що воно буде забезпечено Інститутами післядипломної освіти педагогічних працівників та іншими суб'єктами їхнього професійного розвитку, зокрема громадськими організаціями за підтримки міжнародних партнерів [10]. Варто зауважити, що у закладів післядипломної педагогічної освіти є суттєва перевага перед класичними вишами: вони є мобільними і першими оперативно реагують на всі нововведення в освіті. Саме ця перевага дозволяє створити умови для підготовки вчителів до викладання інтегрованих курсів у базовій середній школі з урахуванням міждисциплінарності сучасного культурно-освітнього простору, зокрема і в мовно-літературній освітній галузі, та забезпечити розвиток такого складника предметно-методичної компетентності педагогів, як «А2.3. Здатність здійснювати інтегроване навчання здобувачів освіти» в межах виконання вчителями трудової функції «А. Навчання здобувачів освіти предметів (інтегрованих курсів)» відповідно до вимог Професійного стандарту вчителя закладу загальної середньої освіти [7; 8].

Отже, завдання післядипломної освіти вчителів, окрім основного, – вдосконалення професійної культури, фахової майстерності, – включають методологічну підготовку, розвиток мислення, ціннісних орієнтацій в інноваційному контексті сучасної педагогіки, зокрема дидактичної інтегροлогії.

Цей виклик набув важливого значення у розвитку професійної компетентності вчителів і потребував розроблення алгоритму підготовки в закладах післядипломної освіти вчителів до викладання інтегрованих курсів.

Мета статті: висвітлити особливості підготовки в системі післядипломної педагогічної освіти вчителів / учительок мовно-літературної освітньої галузі до викладання «Інтегрованого курсу літератур (української та зарубіжної)» в умовах реалізації концепції Нової української школи.

Викладання основного матеріалу. На етапі впровадження Державного стандарту базової середньої освіти в Харківській академії неперервної освіти було розроблено алгоритм поступової підготовки вчителів мовно-літературної галузі до викладання інтегрованих курсів у НУШ (рис. 1), що сприяє розвитку в вчителів / учительок компетентності «А2.3. Здатність здійснювати інтегроване навчання здобувачів освіти» у кілька етапів: I – мотиваційно-пропедевтичний етап, II – входження, III – занурення, IV – глибокого занурення, V – завершальний етап повного занурення. Важливим складником алгоритму є проведення під час міжкурсової підготовки різноманітних методичних заходів (авторських вебінарів, постійно діючих семінарів, педагогічних майстерень, круглих столів, консультацій тощо) відповідної спрямованості.

Made with Napkin

Рис. 1. Алгоритм поступової підготовки в закладах ППО вчителів мовно-літературної освітньої галузі до викладання інтегрованих курсів у НУШ (рис. створено за допомогою Napkin.ai)

Розроблення алгоритму ґрунтувалося на розумінні та усвідомленні синтезу двох компонентів післядипломної педагогічної освіти вчителів: соціально-цільового та індивідуально-особистісного, які схарактеризувала Л. Масол [6]. Ми спирались на те, що перший соціально-цільовий компонент стосується вчительського загалу – він універсальний і відповідає вимогам суспільства до рівня кваліфікації будь-якого вчителя, його професійних знань, умінь і компетентностей тощо, які зафіксовані у Професійному стандарті вчителя ЗЗСО [8], а другий – індивідуалізований, що враховує специфіку викладання певного предмету / курсу і потребує персоніфікованого ставлення, наприклад, для вчителів мовно-літературної освітньої галузі – це навчальні потреби, мотиваційні детермінанти, загальнокультурний, міжкультурний, духовно-інтелектуальний, особистісно-творчий потенціал, здатність до самореалізації та саморозвитку.

Розглянемо детально етапи запропонованого алгоритму.

I – мотиваційно-пропедевтичний – передбачає ознайомлення вчителів-предметників із новими навчальними дисциплінами та курсами під час переходу закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) до викладання за новим Державним стандартом базової середньої освіти (2020) для усвідомленого ними вибору нової навчальної дисципліни чи інтегрованого курсу.

II – входу – дозволяє закласти у педагогічних працівників підвалини для формування компетентності «А2.3. Здатність здійснювати інтегроване навчання здобувачів освіти» завдяки зосередженню на першому ознайомленні

з особливостями організації освітнього процесу на основі реалізації інтегративного підходу та змістом модельних навчальних програм для 5 класу з інтегрованих мовно-літературних курсів в адаптаційному циклі базової середньої освіти.

III – занурення – передбачає подальший розвиток компетентності «А2.3. Здатність здійснювати інтегроване навчання здобувачів освіти» і полягає в розширенні набутих знань щодо особливостей викладання інтегрованих мовно-літературних курсів у 5–6 класах НУШ.

IV – глибокого занурення – спрямований на подальший розвиток компетентності «А2.3. Здатність здійснювати інтегроване навчання здобувачів освіти» та зосереджує увагу на отриманні вчителями / вчительками знань про нову нормативну та навчально-дидактичну базу мовно-літературної освітньої галузі в другому циклі базової середньої освіти (базове предметне навчання), а також поповненні знань із сучасної методики викладання інтегрованих мовно-літературних курсів у 7–9 класах.

V – завершальний етап повного занурення – передбачає підготовку вчителів / учительок до викладання інтегрованих мовно-літературних курсів у старшій профільній школі та стане підтвердженням сформованості компетентності «А2.3. Здатність здійснювати інтегроване навчання здобувачів освіти».

Представимо, як реалізовано алгоритм поступової підготовки вчителів мовно-літературної галузі на прикладі їхньої підготовки до викладання «Інтегрованого курсу літератур (української та зарубіжної)», що дозволяє

вчителям не лише оновити застарілий матеріал і посилити міжпредметні зв'язки, а й зрозуміти, як забезпечити цілісне сприйняття літературного процесу, виявити спільні теми, мотиви, ідеї у творах різних культур і епох, ознайомитися з модельними навчальними програмами для 5–6 та 7–9 класів

і підручниками до них.

Із чого було розпочато роботу? Із розроблення змісту освітніх програм тематичних спецкурсів (ТСК) і курсів підвищення кваліфікації відповідної тематики та їх методичного забезпечення (рис. 2):

Реалізація алгоритму підготовки вчителів мовно-літературної галузі до викладання інтегрованих курсів

Made with Napkin

Рис. 2. Освітні програми для реалізації алгоритму поступової підготовки вчителів мовно-літературної освітньої галузі до викладання інтегрованого курсу літератур (української та зарубіжної)
(рис. створено за допомогою Napkin.ai)

Зауважимо, що наші погляди на зміст освітніх програм підвищення кваліфікації вчителів із питань підготовки вчителів до викладання інтегрованих курсів цілком збіглися з думками О. Пометун щодо необхідності включення до їх змісту психолого-педагогічних і предметно-методичних знань про сутність, види та організаційні форми інтеграції в навчанні різних предметів, оскільки «такі знання забезпечують усвідомлення значення педагогічної інтеграції, її внутрішніх відносин і зв'язків, конкретних шляхів її реалізації на уроках» [9, с. 37], а також передбачення практико-орієнтованих завдань, спрямованих на розвиток здатності самостійного визначення на основі зворотного зв'язку способів розв'язання педагогічних ситуацій, викликаних упровадженням інтегрованого навчання, і розуміння того, як поєднати літературно-мистецький процес із всебічним вихованням учнів.

Перейдемо до стислої характеристики освітніх програм підвищення кваліфікації педагогічних працівників, якими були забезпечені етапи реалізації алгоритму поступової підготовки вчителів мовно-літературної галузі до викладання інтегрованих курсів.

Зауважимо, що саме від характеристики компетентності «A2.3 Здатність здійснювати інтегроване навчання здобувачів

освіти», поданої в «Професійному стандарті за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» (2020) [7], ми відштовхувалися, розробляючи освітні програми і тематичні спецкурси, і курсів підвищення кваліфікації. Зміст освітніх програм прагнули спрямувати на отримання вчителями / вчительками знань щодо видів інтеграції в навчанні, підходів до інтегрованого навчання учнів (A2.3.31) та розвитку умінь і навичок застосовувати міжпредметні зв'язки та інтеграцію змісту різних освітніх галузей, навчальних предметів (інтегрованих курсів) під час підготовки та проведення навчальних занять (A2.3.У1) та формувати в учнів розуміння природних зв'язків різних процесів, уміння вирішувати практичні завдання, що вимагають синтезу знань із різних освітніх галузей, розвивати в учнів системне мислення (A2.3.У2).

Із появою нового професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (2024) [8] при розробленні освітніх програм ми ще врахували особливості комунікації, що передбачають використання педагогами термінологічного апарату і поняттєвої бази різних освітніх галузей для реалізації інтегрованого навчання (A2.3.K1),

навичок усного й писемного мовлення для формування в здобувачів освіти розуміння природних зв'язків між процесами і явищами, розвивати відповідні вміння (A2.3.K2), а також відповідальність і автономію, що полягає в застосуванні інтегрованого навчання для досягнення обов'язкових результатів навчання (A2.3.B1). Спиралися також на Порядок підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників, затвердженого постановою КМУ від 21.08.2019 р. № 800 та Типову програму підвищення кваліфікації вчителів закладів загальної середньої освіти, які впроваджують новий Державний стандарт базової середньої освіти, затвердженої наказом МОН України від 12.10.2024 р. № 904 «Про затвердження Типової програми підвищення кваліфікації вчителів закладів загальної середньої освіти, які впроваджують новий Державний стандарт базової середньої освіти» та зміст модельних навчальних програм.

I – мотиваційно-пропедевтичний етап було реалізовано завдяки розробленню тематичного спецкурсу «НУШ: нові навчальні дисципліни та курси в 5–9 класах» (15 год), на якому під час навчання слухачі / слухачки отримали необхідну інформацію про зміст нових навчальних дисциплін і курсів для базової середньої освіти, серед яких були ті, що пропонувалися вчителям-філологам, наприклад, інтегрований мовно-літературний курс (українська мова, українська та зарубіжні літератури), інтегрований курс літератур (української та зарубіжної), міжгалузевий інтегрований курс «Драматургія й театр» тощо. Педагогів також ознайомили з графіком проведення фахових спецкурсів і курсів із нових навчальних дисциплін та інтегрованих курсів НУШ у поточному році, освітні програми яких передбачали в першу чергу висвітлення питань, що стосувалися особливостей організації освітнього процесу на основі застосування інтегрованого навчання.

На I етапі було досліджено ставлення та готовність учителів закладів загальної середньої освіти, які долучилися до навчання на ТСК, до запровадження інтегрованих курсів, зокрема і мовно-літературної освітньої галузі шляхом анкетування, у якому брали участь 35 учителів, із яких ніхто раніше не викладав інтегровані курси.

На питання «Чи підтримуєте ви інтеграцію української і зарубіжної літератури?» ми отримали однаковий відсоток відповідей: по 34,3% респондентів дали відповіді: так, ні, ще не визначився (рис. 3):

Чи підтримуєте ви інтеграцію української і зарубіжної літератури?
35 відповідей

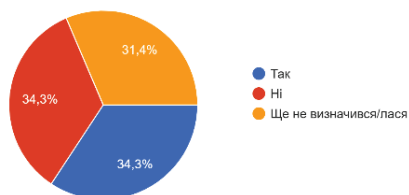

Рис. 3. Розподіл відповідей учителів щодо підтримки інтеграції української і зарубіжної літератури (у %)

А от щодо підтримки інтеграції української мови, української та зарубіжної літератури (рис. 4) маємо більше

противників такого об'єднання (57,1%), ніж прибічників (11,4%):

Чи підтримуєте ви інтеграцію української мови, української та зарубіжної літератури?
35 відповідей

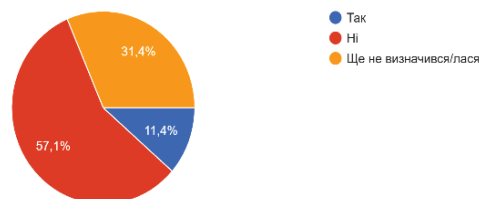

Рис. 4. Розподіл відповідей учителів щодо підтримки інтеграції української мови, української та зарубіжної літератури (у %)

Те, що інтегративний підхід до навчання предметів мовно-літературної освітньої галузі сприятиме формуванню ключових компетентностей і наскрізних умінь учнів / учениць, вважають 20,0% респондентів (рис. 5); його позитивну роль у формуванні наскрізного вміння «читати з розумінням» відзначають 17,1% опитуваних учителів (рис. 6). Такі цифри, на нашу думку, є свідченням того, що під час перших кроків щодо його впровадження більшість опитаних ще не усвідомила його потенціал і доволі критично ставиться до запровадження інтегрованих курсів через недостатньо глибоке розуміння суті інтегративного підходу та усвідомлення його переваг і несприйняття вчителями нових підходів до навчання предметів мовно-літературної галузі.

Чи вважаєте, що інтегративний підхід до навчання предметів мовно-літературної освітньої галузі сприятиме формуванню ключових компетентностей і наскрізних умінь учнів / учениць?
35 відповідей

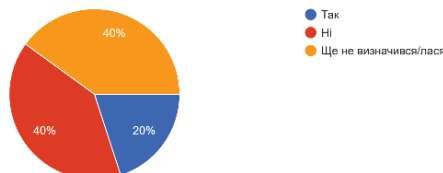

Рис. 5. Розподіл відповідей учителів щодо впливу інтегративного підходу на формування ключових компетентностей і наскрізних умінь

Чи буде позитивно впливати інтегративний підхід до навчання літератури на формування наскрізного вміння «читати з розумінням»?
35 відповідей

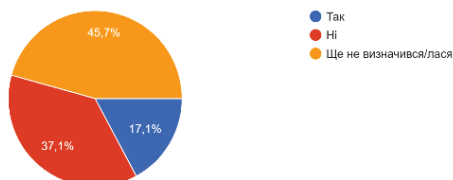

Рис. 6. Розподіл відповідей учителів щодо впливу інтегративного підходу на формування наскрізного вміння «читати з розумінням»

Варто зауважити, що результати нашого дослідження дуже близькі до даних, представлених Н. Богданець-Білошаненко, О. Фідкевич [1].

На етапі входження відбулося навчання тих, хто обрав «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної)»: слухачі та слухачки пройшли підвищення кваліфікації за освітньою програмою «НУШ: готуємося викладати «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної)». 5 клас» (30 год), під час якого було актуалізовано ідеї НУШ щодо впровадження інтегрованого підходу. Учителі та вчительки отримали можливість ознайомитися з видами інтеграції, що дозволило їм у подальшому грамотно організувати вивчення «Інтегрованого курсу літератур (української та зарубіжної)» завдяки доречному застосуванню різних видів інтеграції: змістової, міжпредметної, методичної та діяльнісної, а саме навчання вибудовувати на основі контент-орієнтованої (тематичної) інтеграції, що передбачає об'єднання тематично й ідейно споріднених творів української та зарубіжної літератур і дозволяє формувати в учнів цілісне уявлення про загальнолюдські цінності, літературні напрями та культурні традиції. Зауважимо, що методична інтеграція реалізується через використання спільних методів і прийомів навчання для аналізу та інтерпретації художніх творів обох літератур, що забезпечує узгодженість педагогічного впливу; діяльнісна інтеграція передбачає залучення учнів до спільних видів навчальної діяльності – читання, порівняльного аналізу, дискусій, творчого письма, презентацій тощо – незалежно від походження літературного тексту, а міжпредметна інтеграція доповнює означений підхід, що поєднує літературу з історією, мистецтвом, культурологією, а також дозволяє зорієнтуватися на розвитку ключових компетентностей – читачької, комунікативної, критичного мислення та емоційного інтелекту.

В освітній програмі також окреслено особливості професійної діяльності вчителів щодо організації інтегрованого навчання шкільних предметів «Українська література» та «Зарубіжна література». Учителі / вчительки мали можливість докладно ознайомитися зі змістом і структурою модельних навчальних програм цього курсу, його завданнями, творами української та зарубіжної літератур, що увійшли до тематичних розділів 5 класу, рекомендованими видами навчальної діяльності, методичними рекомендаціями щодо реалізації модельних програм і вимогами до обов'язкових результатів навчання учнів 5 класів. Тематика занять дозволила зосередитися на характеристиці інтегрованого курсу, побудованому на засадах цінностей українського народу. Крім того, пояснити, що він ґрунтується не тільки на інтегративному підході, а й на особистісно зорієнтованому, компетентнісному, аксіологічному, діяльнісному; враховує наступність між циклами навчання та спрямований на поступову адаптацію молодших підлітків до вивчення української та зарубіжної літератур у 7–9 класах як автономних, так й інтегрованих курсів, на забезпечення компетентнісного потенціалу мовно-літературної освітньої галузі, на рекомендаціях щодо застосування нових видів навчальної діяльності, як-от: підготовка аудіо- та відеоматеріалів, обмін інформацією онлайн, участь у відеоконференціях, складання рекламних матеріалів, зіставлення інформації з різних джерел, на

аналізі пропонування до вивчення модельними програмами художніх текстів / медіатекстів і підходах до формувального оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти.

Етап занурення ознаменувався появою розрахованого вже на 60 годин освітньої програми підвищення кваліфікації «НУШ: інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 5–6 класи», змістове наповнення якої відштовхувалося від отриманих на попередніх етапах педагогами знань і було спрямовано на їх розширення.

Так, у програмі «НУШ: інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 5–6 класи» лівова частина годин була віддана таким розділам: «Українська література в контексті вивчення «Інтегрованого курсу літератур (української та зарубіжної)» у 5–6 класах», «Зарубіжна література в контексті вивчення «Інтегрованого курсу літератур (української та зарубіжної)» у 5–6 класах», «Рубрики «Література рідного краю» та «Позакласне читання» в «Інтегрованому курсі літератур (української та зарубіжної)», що дало можливість учителям української літератури зануритися у світ зарубіжної літератури, а вчителям зарубіжної літератури – навпаки – потрапити до світу української літератури, отже, набути тих знань, яких їм бракувало.

У програмі також не залишилися поза увагою питання, що стосувалися особливостей інтеграції в навчання, розроблення навчальних програм з інтегрованого курсу на основі модельних навчальних програм, ролі підручника в реалізації модельних програм інтегрованих курсів, проєктування інтегрованого уроку, використання сучасних освітніх трендів в організації навчально-пізнавальної діяльності учнів 5–6 класів, розроблення компетентнісно-орієнтованих завдань для реалізації медіаосвітнього потенціалу інтегрованого курсу, використання цифрових інструментів, що дозволяють учителю / вчительці реалізувати завдання інтегрованого курсу, психологічного аспекту адаптації учнів 5–6 класів до навчання в умовах воєнного часу, а також методів та інструментів здійснення формувального оцінювання навчальних досягнень учнів з інтегрованого курсу «Література (українська та зарубіжна)».

На рис. 7 наведено результати опитування слухачів щодо того, як вони оцінили свої очікування від навчання на курсах за п'ятибальною шкалою. Як бачимо, у більшості очікування справдилися.

На рис. 8–9 подано декілька відповідей слухачів по завершенню навчання за названою вище програмою.

Варто зазначити, що такі слова однієї слухачки: «Курс дуже цікавий, рекомендую для проходження і підвищення кваліфікації. Згадала себе дитиною, яка перечитує улюблені твори, відчула себе ближчою до учнів. Мала можливість по-новому подивитися на те, що знаю, зацікавилася тим, чого ще не знаю, брала корисні вправи в роботу. Цікавий обмін актуальним досвідом» – спонукають викладачів до подальшого творчого пошуку нових ідей і підходів.

Якою мірою справдились Ваші очікування від навчання на курсах підвищення кваліфікації за темою «НУШ: інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 5-6 клас»

23 відповіді

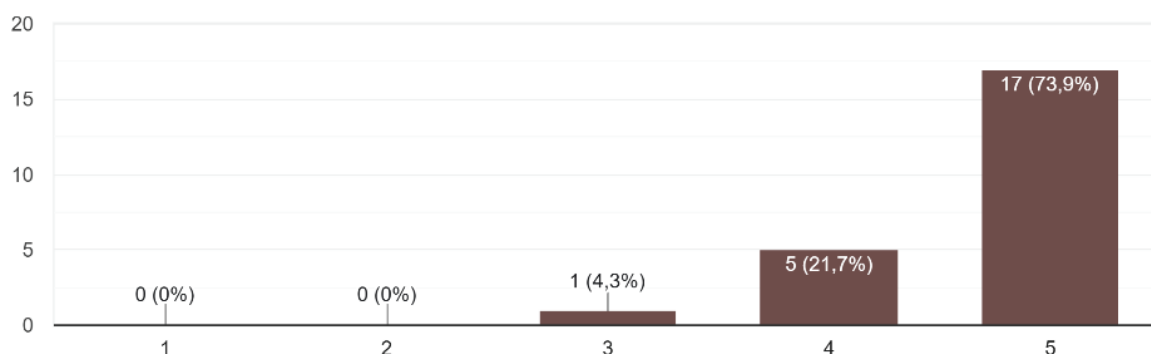

Рис. 7. Реалізація очікувань слухачів

Якби Ваші колеги/знайомі запитали про ці курси підвищення кваліфікації, щоб Ви їм відповіли в кількох реченнях

23 відповіді

збагачує власний досвід і зацікавлює дітей

Ці курси підвищення кваліфікації спрямовані на оновлення знань і методик викладання української та зарубіжної літератури відповідно до вимог НУШ. Вони включають сучасні інтерактивні методи навчання, використання цифрових ресурсів, проектну роботу та міждисциплінарні підходи. Курси допоможуть вам зробити уроки більш цікавими та актуальними для учнів, сприяючи розвитку їх критичного мислення і творчих здібностей

Інформація, що надається на цих курсах об'ємна й пізнавальна.

Пізнавальні, практичні .

мотивують опрацювання нових технологій та впровадження на кожному уроці

рекомендую пройти, підвищить ваш фаховий рівень

Дуже корисні курси, допомагають вчителю розкривати потенціал учнів та удосконалити свою роботу, почувати себе більш впевнено

Що б Ви запропонували змінити в програмі цього курсу?

23 відповіді

Нічого. Навіть якщо десь повторюється теоретичний матеріал, не буде зайвим. А взагалі цікаве розмаїття тем, з якого багато чого можна використовувати на уроках в готовому вигляді.

Створити віртуальні екскурсії: Організація віртуальних екскурсій до музеїв, театрів та літературних місць, пов'язаних з творами, що вивчаються.

Вся інформація була цікава, але хочеться більше практичних порад

Нічого

курс змін не потребує

все зійшло

Програма насичена та цікава

Вся інформація дуже корисна.

Рис. 8–9. Приклади відповідей слухачів на питання анкети після завершення навчання за ОП «НУШ: інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 5–6 класи»

Етап глибокого занурення передбачав розроблення освітньої програми підвищення кваліфікації з теми «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 7–9 класи: секрети цікавого викладання», яка урахувала розширену характеристику компетентності «А2.3. Здатність здійснювати інтегроване навчання здобувачів освіти», подану в новому професійному стандарті «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (2024), а також особливості навчання здобувачів освіти в другому циклі базової середньої освіти (базове предметне навчання), наступності у вивченні курсу у 7 класі, підготовки семикласників до вивчення інтегрованого курсу літератур у 8–9-х класах на основі реалізації хронологічно-стильового принципу. Увагу приділено розгляду художніх творів класики в проєкції із творами сучасної літератури; проведенню літературних паралелей між творами класичної і сучасної української та зарубіжної літератури на жанрово-тематичному рівні; розгляду художнього тексту як культурного кейсу, що містить інформацію з різних галузей знань; зосередженню на глибокій інтеграції когнітивного і ціннісного змісту художніх текстів; уніфікації тлумачень понять теорії літератури; спрямовуванню освітнього процесу на формування в

здобувачів освіти уявлення про світовий літературний процес. Як і в програмах для 5–6 класів передбачений розгляд медіаосвітнього потенціалу підручників «Інтегрованого курсу літератур (української та зарубіжної)» (поки що для 7–8 класів), а також інструментарію для оцінювання результатів навчання здобувачів освіти.

На рис. 10–11 подано декілька відповідей слухачів по завершенню навчання за названою вище програмою, яке вперше відбулося у червні 2025 року.

Хочемо зауважити, що практико-орієнтовані заняття, які проходять в онлайн, передбачають різні види роботи зі слухачами (індивідуальну, групову, фронтальну) та використання різноманітних цифрових сервісів (робота з онлайн-дошками Padlet, Lino тощо, онлайн-презентаціями, гугл-формами, створення компетентнісних і медіаосвітніх завдань для «Інтегрованого курсу літератур (української та зарубіжної)» за допомогою AI, КПП у Classtime, цифрових сервісів LearningApps, Wordwall, Mentimeter, Canva тощо) і сприяють набуттю педагогами не лише професійних, а й соціальних навичок (робота в команді, вміння дослухатися до думок колег), опрацюванню сучасних методик і технологій навчання літератури в умовах упровадження нового

Які матеріали були для Вас найбільш корисними та чому?

25 відповідей

Усі матеріали для мене дуже корисні для використання в подальшій роботі

Медіаосвітній потенціал підручників. Важлива інформація

Все було корисно

Всі питання були корисними та цікавими, кожен лектор повідомляв про зміни, новинки, які з'являлися за певний час.

Усі матеріали були цікаві та корисні

Сучасні методи навчання, використання Інтернетресурсів на уроках

Заняття з Клімовою С.В. (модельні програми) - розібралася з програмами інтегрованого курсу; заняття з Андрієвою Л.Г. - всі теми висвітлені на високому рівні - розібралася з компаративним аналізом, було цікаво ділитися своїми думками щодо художніх творів; інтерактивні заняття з Румянцевою-Лактиною О.О. - навчилася багатьом цифровим інструментам, які буду використовувати на уроках.

Які матеріали були для Вас найбільш корисними та чому?

25 відповідей

З'ясування відмінностей у структурі різних модельних програм, посприяло усвідомленню вибору інтегрованого курсу

Оцінювання, робота з текстом

все було корисним, дякую

всі

"Проблеми сучасних підлітків", "Як оцінити усну взаємодію"

Всі матеріали були корисними, особливо матеріали про огляд модельних програм, сучасну літературу та медіаграмотність

практичні заняття, їх можна використати в своїй роботі і вивільнити собі час

Практичні поради щодо проведення уроків. Окрема вдячність за презентації, які можна опрацювати самостійно

Рис. 10–11. Приклади відповідей слухачів на питання анкети після завершення навчання за ОП «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 7–9 клас: секрети цікавого викладання»

навчального предмету в закладах загальної середньої освіти – шкільного курсу «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної)» для 5–6 та 7–9 класів; розвитку у слухачів і слухачок умінь проєктувати креативні педагогічні моделі компетентісно-орієнтованих уроків літератури на основі модельних навчальних програм і навчальних програм; розробляти медіаосвітні завдання для уроків інтегрованого курсу «Література (українська та зарубіжна)»; спрямовувати освітню діяльність на розвиток у здобувачів освіти читацької та ключових компетентностей, наскрізних умінь відповідно до Державного стандарту в логічному поєднанні знання, смислового й діяльнісного компонентів; здійснювати аналітико-синтетичну роботу над текстом художніх творів шляхом визначення теми, основної думки, елементів композиції і сюжету; застосовувати мультидисциплінарний підхід до організації інтегрованого навчання.

Отже, навчання на основі пропонованого алгоритму та за схарактеризованими освітніми програмами дозволяє слухачам і слухачкам розвинути такі компетентності:

– А2 предметно-методичну (здатність здійснювати інтегроване навчання здобувачів освіти для досягнення обов'язкових результатів навчання; застосовувати мультидисциплінарний підхід до організації інтегрованого навчання й ефективні методики і технології навчання та розвитку здобувачів освіти; здатність розробляти медіаосвітні вправи та STEM-завдання для уроків інтегрованого курсу, формувати ціннісні ставлення у учнів);

– Г2 організаційну (здатність організовувати різні види інтеграції в навчання, підходи до інтегрованого навчання для ознайомлення здобувачів освіти із вершинними творами класичної і сучасної української та зарубіжної літератур різних родів, жанрів, мистецьких напрямів і стилевих течій; розвитку художнього сприймання навколишнього світу й осмислення художніх творів; формування вмінь аналізувати та інтерпретувати художні твори з урахуванням їхньої жанрової специфіки, історичного, соціокультурного, мистецького контексту та світоглядних позицій письменників / письменниць; збагачення емоційного досвіду та розвиток естетичного смаку; підвищення рівня загальної

культури учнів / учениць);

– Г3 оцінювально-аналітичну (здатність здійснювати оцінювання результатів навчання здобувачів освіти).

Як ми зазначали вище, у міжкурсовий період учителям-філологам пропонувалося долучитися до різних методичних заходів, одним із яких стало проведення у березні 2023 року П. Б. Ткач, доценткою кафедри методики навчання мов і літератури Харківської академії неперервної освіти, співавторкою модельної програми «Інтегрований мовно-літературний курс (українська мова, українська та зарубіжна літератури). 5-6 класи» та підручників до неї, кандидатки філологічних наук, авторського вебсемінару з теми «Інтеграція в мовно-літературній освіті: проблеми, виклики, перспективи». Викладачі кафедри та методисти спільно ведуть педагогічну майстерню для вчителів інтегрованих курсів мовно-літературної освітньої галузі (спочатку для 5–6 класів, а зараз для 7–9 класів).

До реалізації *завершального етапу повного занурення* ще не приступали.

Висновки з даного дослідження. Запропонований алгоритм поступової підготовки вчителів до викладання інтегрованих мовно-літературних курсів у межах НУШ є ефективним шляхом формування відповідної предметно-методичної компетентності, зокрема здатності здійснювати інтегроване навчання здобувачів освіти.

Результати дослідження. Результати спостереження та опитування вчителів-словесників під час апробації алгоритму поступової підготовки вчителів мовно-літературної освітньої галузі до викладання інтегрованих курсів свідчать про розвиток компетентності «А2.3. Здатність здійснювати інтегроване навчання здобувачів освіти» та динамічне зростання мотиваційного складника їхньої готовності до впровадження інтегрованих курсів, а це вимагає від закладів післядипломної педагогічної освіти постійного оновлення змісту освітніх програм і відслідковування потреб учителів із питань підготовки до здійснення інтегрованого навчання та створення під час проходження підвищення кваліфікації умов для експериментування з новими методиками та технологіями навчання, комунікації з колегами та обміну досвідом.

Можемо констатувати, що підвищення кваліфікації вчителів-філологів за запропонованим алгоритмом є ефективним і сприяє розвитку в них здатності здійснювати інтегроване навчання здобувачів освіти як одного зі складників предметно-методичної компетентності.

Перспективи подальших розвідок передбачають розроблення освітньої програми для реалізації завершального етапу повного занурення в зміст інтегрованого курсу «Література (українська та зарубіжна)», який передбачає підготовку вчителів / учительок до його викладання у старшій профільній школі.

Список використаних джерел

- Богданець-Білокаленко Н., Фідкевич О. Інтегровані курси мовно-літературної галузі в закладах загальної середньої освіти з класами / групами з навчанням мовами національних меншин: стан і перспективи запровадження. *Problems of the modern textbook*. 2024. № 32. С. 24–32. DOI: <http://dx.doi.org/10.32405/2411-1309-2024-32-24-32> (дата звернення: 21.05.2025).
- Державний стандарт базової середньої освіти : постанова КМУ від 30.09.2020 № 898 «Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти». URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>
- Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2017. № 38/39. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
- Концепція НУШ. 2016. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 21.05.2025).
- Лиховид І. Де готують вчителів інтегрованих курсів: що пропонують ІППО та як викладають інтегровані предмети вчителі-новатори. URL: <https://nus.org.ua/2023/08/08/de-gotuyut-vchyteliv-integrovanyh-kursiv-shho-proponuyut-ippo-ta-yak-vykladayut-integrovani-predmety-vchyteliv-novatory/> (дата звернення: 21.05.2025).
- Масол Л. М. Андрагогічна модель підготовки вчителів до процесу поліхудожнього виховання учнів у викладанні інтегрованих курсів. *Народна освіта*. 2009. № 3 (9). URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/9/statti/masol.htm (дата звернення: 21.05.2025).
- Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: наказ Міністерства економіки розвитку, торгівлі та сільськогосподарства України від 23.12.2020 № 2736-20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text>
- Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 29.08.2024 № 1225. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity>
- Пометун О. Підготовка вчителя Нової української школи до реалізації інтегрованого навчання. *Готовність до професійного саморозвитку педагога Нової української школи* : збірник матеріалів Всеукр. наук.-практ. онлайн-конф. / за ред. А. Л. Черній. Рівне : РОІППО, 2023. С. 35–38. URL: https://roippo.org.ua/images/downloads/2023/doc/zbirnyk_konf_19052023.pdf (дата звернення: 21.05.2025).
- Як готуватимуть вчителів до інтегрованих курсів: відповіді МОН на запитання щодо стандарту базової середньої освіти. 2020. URL: <https://vseosvita.ua/c/news/post/32171> (дата звернення: 21.05.2025).

References

- Bohdanets-Biloskalenko, N., & Fidkevych, O. (2024). Intehrovani kursy movno-literaturnoi haluzi v zakladakh zahalnoi serednoi osvity z klasamy / hrupamy z navchanniam movamy natsionalnykh menshyn: stan i perspektivy zaprovadzhenia [Integrated courses in the linguistic and literary field in general secondary education institutions with classes/groups taught in national minority languages: current state and prospects of implementation]. *Problems of the modern textbook*, 32, 24-32. DOI: <http://dx.doi.org/10.32405/2411-1309-2024-32-24-32> [in Ukrainian].
- Derzhavnyi standart bazovoi serednoi osvity [State Standard of Basic Secondary Education]: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 30.09.2020 № 898 «Pro deiaki pytannia derzhavnykh standartiv povnoi zahalnoi serednoi osvity». Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898> [in Ukrainian].
- Zakon Ukrainy No 2145-VIII «Pro osvitu» [Law of Ukraine No. 2145-VIII «On Education»]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady [Information from the Verkhovna Rada]*, 38/39. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].
- Kontseptsia NUSh (2016). [Concept of New Ukrainian School]. Retrieved from <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> [in Ukrainian].
- Lykhovyd, I. (2023). De hotuyut vchyteliv intehrovanykh kursiv: shcho proponuiut IPPO ta yak vykladaiut intehrovani predmety vchyteli-novatory. [Where integrated course teachers are trained: what IPPOs (Institutes of Postgraduate Pedagogical Education) offer and how innovative teachers teach integrated subjects]. Retrieved from <https://nus.org.ua/2023/08/08/de-gotuyut-vchyteliv-integrovanyh-kursiv-shho-proponuyut-ippo-ta-yak-vykladayut-integrovani-predmety-vchyteli-novatory/> [in Ukrainian].
- Masol, L. M. (2009). Andrahohichna model pidhotovky vchyteliv do protsesu polikhudozhnoho vykhovannia uchniv u vykladanni intehrovanykh kursiv. [Andragogical model of teacher training for the process of polyartistic education of students in teaching integrated courses]. *Narodna osvita* [Public education], 3 (9). Retrieved from https://www.narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/9/statti/masol.htm [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennia profesiinoho standartu za profesiiami «Vchytel pochatkovykh klasiv zakladu zahalnoi serednoi osvity», «Vchytel zakladu zahalnoi serednoi osvity», «Vchytel z pochatkovoi osvity (z dyplomom molodshoho spetsialista)» [On the approval of the professional standard for the professions «Primary school teacher of a general secondary education institution», «Teacher of a general secondary education institution», «Primary education teacher (with a junior specialist diploma)»: nakaz Ministerstva ekonomiky rozvytku, torhivli ta silskoho hospodarstva Ukrainy vid 23.12.2020 № 2736-20]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text> [in Ukrainian].
- Profesiinyi standart «Vchytel zakladu zahalnoi serednoi osvity [Professional Standard «Teacher of a General Secondary Education Institution»: nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 29.08.2024 № 1225]. Retrieved from <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity> [in Ukrainian].
- Pometun, O. (2023). Pidhotovka vchytelia Novoi ukrainskoi shkoly do realizatsii intehrovanooho navchannia [Training of New Ukrainian School teachers for the implementation of integrated learning]. In A. L. Chernii (Ed.), *Hotovnist do profesiinoho samorozvytku pedahoha Novoi ukrainskoi shkoly [Readiness for professional self-development of a teacher of the New Ukrainian School]: zbirnyk materialiv vseukrainskoi naukovo-praktychnoi onlain-konferentsii* (pp. 35-38). Rivne: ROIPPO. Retrieved from https://roippo.org.ua/images/downloads/2023/doc/zbirnyk_konf_19052023.pdf [in Ukrainian].
- Iak hotuvatymut vchyteliv do intehrovanykh kursiv: vidpovidi MON na zapytannia shchodo standartu bazovoi serednoi osvity [How teachers will be prepared for integrated courses: responses from the Ministry of Education and Science to questions regarding the basic secondary education standard]. Retrieved from <https://vseosvita.ua/c/news/post/32171> [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 17.07.2025